

obreda, kulta i mita u književnost" (M. B. S.). Ovaj skok ostaje podjednako zagonetan i čudesan i nakon ove znanstvene monografije. Skok označava i u slučaju usmenog stvaralaštva onu neobjašnjivu, tamnu, stvaralačku metamorfozu kojom se osjećaji zajednički svim ljudima (ljubav, npr.) transformiraju u svjetlost nepovnljivih umjetničkih ostvarenja. Tako će i u slučaju narodne predaje o vladarevoj tajni prelazak iz kulta i obreda u književnost ostati nerazjašnjen. Ono što je moguće, to je autorica učinila — rasvijetlila je puteve koji vode do neobjašnjive metamorfoze.

U posebno zanimljivom istraživanju razlika između priče i predaje — autorica upozorava na nerazjašnjenju disonancu, nedostatak pravog svršetka u narodnoj predaji, utvrđuje (prema Lüthiju i Röhrichu): „sumornost, intenzitet i unutarnju napetost predaje”.

Analizirajući onu skupinu varijanata koja se, doduše, udaljila od forme predaje (javlja se sretan završetak, ponovno uspostavljanje harmonije, tendencija približavanja bajci) ali ipak neće moći postati pravom bajkom — autorica zaključuje da se i u ovom slučaju osnovni sadržaj „temelji na prodoru nečega neobičnog, disonantnog među ljude, u život — što je pravoj bajci neprilagodljivo” (str. 187).

„Te su uši nešto što unosi disharmoniju u običan život, one *odudaraju od svega svakodnevnoga na mučan način*, pa se stoga vladaru pripisuju i druga svojstva zla čovjeka, zla i opaka gospodara...” (str. 178, D. Z.)

Potrebno je pregledati shematski pregled motiva i popis (str. 67 — 73) vladarevih tajnih obilježja, te uz poznavanje predaje (koju je široki krug čitalaca upoznao iz Vukova teksta *U cara Trojana Kozje uši*) i uz nezaobilazno poznavanje varijanata — nakon autoričine uvjerljive analize razlika između priče i predaje — ostaje samo da se imenuje ova izrazita osobina predaje: „prodor nečeg neobičnog i disonantnog među ljude” (str. 178). Ostaje samo da kažemo da je *element grotesknog* ono što suštinski odvađa predaju od priče jer se u predaji ne uspostavlja, kao u priči, narušena harmonija. Predaja ostavlja disonantno neizmijenjenim. Znak osjećaja životnog nesklada. Ovom prilikom upozoravam samo na pojam grotesknog što ga je dao Wolfgang Kayser u svojoj knjizi: *Das Grotteske, Seine Gestaltung in Malerei und Dichtung* (1957). (Vidi o tome prikaz Zdenka Škreba u časopisu *Umjetnost riječi*, god. I, 1957, br. 4, str. 259—268.)

„Bitno je za strukturu grotesknoga da kategorije našega snalaženja u svijetu gube smisao.” (W. Kayser, UR, str. 267)

Brijač povjerava tajnu zemlji. Izraste trska. Svirala načinjena od trske—progovara. Veoma uvjerljivo M. Bošković — Stulli upozorava u svojoj monografiji na razliku između čudnog u bajci i neobičnog u predaji: „...u legendarnoj priči AaTh 780 svirala načinjena od kosti ubijene osobe pojavljuje se kao nadnaravni izvršilac božje pravde, i u tome je poanta. U pripovijesti o Midi, međutim, vrhunac napetosti očituje se samim čudom svirale koja govori, dakle i opet prodorom neobičnoga u svakodnevni svijet...” (Zusammenfassung, str. 338). (Sličan je slučaj sa životinjskim rogovima u bajci i predaji.)

Na temelju analize koju je provela u svojoj monografiji M. Bošković — Stulli — mogli smo ovom prilikom imenovati ono što je autorica ostavila bezimenim: pojavu grotesknog u narodnom usmenom stvaralaštvu. Koliko je ovaj termin opravdan, mogle bi, pretpostavljam, pokazati i dokazati analize ostalih predaja.

Divna Zečević

DÖMÖTÖR ÁKOS, SARKADI NÉPMESÉK, Erkel Ferenc muzeum, Gyula 1962, 96 str.

Ova knjižica, koja donosi 24 pripovijetke iz Šarkada, malog mjesta mađarske ravnice, dobar je memento za svakog terenskog radnika na polju folklor. Šarkad i okolica pripadaju među područja koja slove u mađarskoj etnografiji kao »siromašna pripovjetkama«. »Siromaštvo« narodne poezije u ovim krajevima, kako ističe Linda Dégh u predgovoru, rezultat je ekonomskih i socijalnih faktora, česte fluktuacije stanovništva i što je tokom posljednjih sto godina mnoštvo seljaka postalo puka sirotinja, napustilo seljački stalež, urbaniziralo se i tako se odvojilo od folklor. Nestajanje još preostalog materijala danas se potencira socijalnim preo-

bražajem sela, kada seljaštvo osjeća potrebe za sve suvremenijim kulturnim dobrima a narodna poezija sve više nestaje.

Utoliko više zaslužuje pohvalu mladi etnograf koji se oboruzao magnetofonom i uputio u kraj za koji i stariji istraživači izjavljuju da tamo »nema ništa« i često su se vraćali bez uspjeha. Njegova knjižica dokazuje da ipak ima nečega i u tome području.

Prije nego što donese tekst pripovijetke, Dömötör nam predstavlja pripovjedače, iznosi njihove životopise, ističući naročito one momente koji su mogli imati utjecaja na stil i autentičnost teksta.

Na kraju daje tipološku komparaciju gradiva. Valja naglasiti da donosi jednu pripovijetku kojoj je tip nepoznat u mađarskom pripovjedačkom blagu a ne spominje ga ni međunarodni katalog.

Svaka od ovih pripovjedaka znači doprinos poznavanju mađarskog pripovjedačkog blaga, što daje poseban značaj ovoj zbirci.

Bela Römer

CHRISTO WAKARELSKI, ETNOGRAFIJA BULGARII, Prace etnologiczne, Tom VII. Polskie towarzystwo ludoznawcze, Wroclaw 1965, 392 str. + 21 karta.

Poljsko etnološko društvo počelo je god. 1963. u povodu jubileja Ćirila i Metodija, kao tvoraca slavenskog pisma, ostvarivati zamišao o izdavanju serije monografija o slavenskim narodima. One bi trebale sadržavati sažete kritičke prikaze narodne kulture, kao temelj za šira naučna istraživanja i slavističke studije. Tim težnjama, koje su prvi svojim djelima počeli ostvarivati T. Lehr-Spjawinski i K. Moszyński, odgovara i monografija H. Vakarelskog koja je objavljena dosad jedino u ovoj seriji publikacija Poljskog etnološkog društva.

Autor je materiju raspodijelio na četiri glave. Nakon Uvoda (str. 1 — 6) s konciznim geografsko-etnološko-historijskim pregledom Bugarske, u okviru *Materijalne kulture* (gl. I, str. 7 — 204), Vakarelski je obradio ratarstvo, stočarstvo, lov, ribolov i sabiraštvo, ishranu, pomagala i preradu prehrambenih proizvoda, zatim odjeću, graditeljstvo, posebno vatru i snabdijevanje vodom, transport i komunikacije, pa predenje, tkanje, obradu drveta, gline, metala i minerala. U tom okviru obuhvaćeno je štavljenje kože, boje, ljepila (smole, ulja), vosak, sapun i muzički instrumenti. *Duhovna kultura* (gl. II, str. 20 — 237) obuhvaća znanja ljudi, pa su u tom sadržaju mjere, zapisivanja i brojenje, astronomija i kozmogonija, meteorologija i prirodoznanstvo, magija i kult, teologija, mitologija demonologija, te medicina i higijena. Pod naslovom *Društvena kultura* (gl. III, str. 238—308) autor obuhvaća materiju o porodici, rodovskoj zajednici, općini, klasnim odnosima, pravu, zatim igre i zabave, te običaje: porodne, svadbene, pogrebne i običaje godišnjeg ciklusa. Četvrta glava monografije *Umjetničko stvaralaštvo* (str. 309—373) sadrži prikaz narodnih pjesama, bajki i svih ostalih oblika narodne poezije i proze, a uz to muzički, plisni i dramski izraz. Od materijalne kulture obuhvaćen je ovdje vez, tkanje, ornamentika, oblikovanje, keramika, te rezbarenje u drvu i umjetnička obrada metala. Bibliografija i iscrpan rezime na francuskom jeziku (str. 381—389) upotpunjuju rad. Kao vrijedan prilog treba istaknuti etnološke karte u kojima je prikazana Bugarska, rasprostranjenost etničkih grupa u njoj i 19 elemenata narodne kulture. Materija je pregledno i sažeto obrađena. Tako je olakšano kompariranje sadržaja obuhvaćenog uglavnom za vremensko razdoblje od posljednja dva stoljeća. Notni primjeri, kraće pjesme, crteži, tlaciti i fotografije ilustriraju sve što je karakterističnije. Nekoliko nošnji je u koloru. Ovaj rad istaknutog bugarskog etnologa primjer je sadržajnog i sažetog prikazivanja kompleksne narodne kulture jedne etničke cjeline, a raspored obrađene građe posebno je interesantan. Detaljan je i realan, ali može potaknuti na razmišljanje o opravdanosti smještaja nekih područja kulture (ili dijelova) u pojedina poglavlja. Smatramo da će svaki naš etnolog i folklorist u ovom dijelu, koje upravo nameće analogije s našom narodnom kulturom, naći vrijednih informacija za svoje područje proučavanja. A kada ne bi bilo i onih, na žalost uobičajenih